

Impacte del turisme sobre el territori

Modest Fluvià*

Abstract

Tourism and the natural environment have a close relationship, much more so than in other economic activities. Tourism consumes natural resources and generates pollution, but at the same time the quantity and quality of the natural environment affects greatly the tourist possibilities of a given area. The tourist sector has a well known saying that a four star hotel requires a four star environment. However tourist municipalities have lower income and expenditure levels than other municipalities when taking into account the floating population. The ways to solve this imbalance which affects the upkeep of tourist areas are a VAT rebate on municipal investments, changing the redistribution criteria of central funds and establishing a tourist tax.

Introducció

L'activitat turística i l'entorn natural guarden relacions particularment estretes, més estretes que la majoria d'activitats econòmiques. En efecte, el turisme consumeix recursos naturals i genera contaminació, d'una banda, però alhora la quantitat i la qualitat de l'entorn natural afecta molt les possibilitats turístiques d'una zona. Una sentència força coneguda en el sector turístic resumeix bé aquest segon efecte: «Un hotel de quatre estrelles necessita un entorn de quatre estrelles.»

La relació turisme-medi ambient és problemàtica —com ho és en general per al conjunt d'activitats econòmiques— i els resultats assolits no són sovint adequats des d'una perspectiva social i en un horitzó a llarg termini. Es comprèn així que es vingui insistint en la idea de *sostenibilitat* i es defensi la necessitat d'introduir-la en la discussió de projectes turístics. Els economistes, però, preferim parlar d'*anàlisi cost-benefici* i recomanen l'aplicació d'aquesta tècnica en l'avaluació dels projectes. Això, però, no és fàcil. No podem esperar resultats immediats ni substancials, però sí, petites passes en una direcció més correcta. I per «més correcta» volem referir-nos tant a la dimensió ambiental com a l'econòmica. Aquesta potencial sincronització entre el que és econòmicament rendible i el que és ambientalment sensible és una característica important de l'activitat turística i una de les idees principals que volem destacar en aquest treball.

Aquesta conferència s'estructura en tres parts: a la primera, ens referim a l'impacte econòmic del turisme; els resultats són una mica decebedors, ja que destaquem sobretot els buits i incerteses en el coneixement que tenim encara sobre l'activitat turística, cosa que contrasta dràsticament amb el seu pes i importància econòmica. A la segona part expliquem un treball recent que intenta valorar la influència de l'entorn en els resultats econòmics de l'activitat turística. L'objectiu és aportar informació per a la correcta presa de decisions, tant dels agents privats com públics.

*Universitat de Girona.

Sovint, però, la informació no és suficient per a la correcta assignació de recursos i calen mesures de política, que tampoc són fàcils. Per això, a la tercera part, ens referim a aspectes de política turística. Comencem parlant del problema dels municipis turístics, per què convé recordar que la política turística és sobretot d'àmbit municipal, i acabem amb alguns comentaris sobre l'ecotaxa de les illes Balears.

Impacte econòmic del turisme

L'impacte econòmic del turisme abraça aquelles parts de l'activitat econòmica que depenen directament o indirecta de la demanda turística. Típicament mesuram l'impacte econòmic en termes de producció/vendes, renda o bé ocupació. Així, ens interessa saber quina part de la producció, renda o ocupació d'una zona depèn, ja sigui directament o a través de les interrelacions del sistema econòmic, de la demanda turística.

Ordenem la reflexió parlant successivament de dades, mètodes i resultats, però abans hem de reconèixer que el panorama és força desolador. Realment, sabem molt poc sobre l'autèntic impacte econòmic del turisme, de manera que les referències segons les quals el turisme és el primer sector industrial de Catalunya o, en un altre nivell, que el turisme suporta una part substancial de l'economia mundial, són rebudes sovint amb incredulitat, no mancada d'arguments. I aquesta no és una posició còmoda per als agents turístics, que defensen les seves demandes sobre la base de la importància de l'activitat, ni per als gestors públics del turisme, que han de competir amb altres interessos sectorials per uns pressupostos públics limitats, ni per als estudiosos del turisme.

Dades

El primer i principal argument crític rau en les dades estadístiques disponibles sobre turisme. Dit en poques paraules: «Industry lacks consistent, credible and coherent data for many important decisions» (Smith, 1996). El projecte dels «comptes satèl·lit» del turisme —impulsat a la conferència d'Ottawa (1991) per l'OMT i el Govern del Canadà— intenta justament corregir aquest dèficit de les estadístiques de turisme en quantitat, fiabilitat, coherència i comparabilitat amb altres sectors d'activitat.

Com s'ha dit, aquest no és un problema de les nostres estadístiques de turisme, ni és degut a la poca eficiència o dedicació dels organismes que les elaboren. Hi ha raons més profundes: en primer lloc, els propis dubtes i controvèrsies sobre la definició de què és turisme; en segon lloc, el fet que el turisme és un fenomen de demanda, una forma de consum més que pas no una indústria caracteritzada per fabricar un producte més o menys homogeni. Alternativament, podem considerar-lo com un sector de síntesi, fet per combinació de les proporcions d'*output* o d'ocupació de sectors productius convencionals que són suportats per la demanda turística. (Relacionat amb això, observeu que el turisme no ha estat considerat fins ara un sector productiu en el sistema de comptabilitat nacional i que típicament moltes estadístiques són elaborades per les administracions sectorials i no pas pels organismes estadístics.) Aquest caràcter del «sector» turístic complica els càlculs: la despesa dels turistes es concreta directament o indirecta en molts sectors tradicionals, mentre que *outputs* típics del sector (per exemple, hotels o restaurants) són també

comprats per no turistes. Addicionalment, el càlcul de l'*output* turístic «com de moltes activitats de serveis» són més difícils de mesurar que, per exemple, l'*output* agrícola o manufacturer.

Mètodes

El mètode generalment utilitzat en els estudis d'impacte econòmic del turisme pot resumir-se fàcilment en l'equació adjunta:

Impacte econòmic del turisme	=	Nombre de turistes	×	Despesa per turista	×	Multiplicador
------------------------------	---	--------------------	---	---------------------	---	---------------

La concepció és simple: es tracta de multiplicar el nombre de turistes per la despesa mitjana per turista i pel multiplicador adequat de la despesa turística, segons si ens interessa avaluar l'impacte sobre producció, renda o ocupació. Com és obvi, l'aplicació pràctica del mètode sol ser més complexa i ho ha de ser necessàriament per obtenir resultats més afinats. Cal, per exemple, distingir per tipus de turisme o per origen dels turistes, entre altres precisions. L'essència del mètode, però, és el que s'acaba d'explicar.

Al marge dels problemes de dades, el principal error metodològic és en l'ús i abús del multiplicador. El multiplicador reflecteix la magnitud de les interrelacions del sistema econòmic i expressa en un sol nombre la producció, renda o ocupació total generada per cada euro de despesa turística. Els dos multiplicadors més comuns són els de renda, definits sobre la despesa turística total a la zona (DTT) o sobre la despesa turística directa capturada a la zona (DTDC). La diferència entre les dues és el que s'anomena «taxa de captura»: de cada € 100 de DTT només una part —diguem, per exemple, 80%— és capturada per les activitats econòmiques de la zona. La resta —€ 20— va directament a pagar productes «externs» i, per tant, representa una filtració inicial que no té efectes sobre l'activitat interna. En síntesi, els multiplicadors de renda mesuren en quants euros de renda es transforma cada euro de despesa turística, sigui la DTT o la DTDC.

El càlcul dels multiplicadors és complicat i costós. Petits errors es capitalitzen en el càlcul dels impactes econòmics. Una pràctica habitual i dubtosa és la d'utilitzar els multiplicadors obtinguts per a economies «grans» (estats, comunitats autònomes) en economies petites (municipis, comarques). Com que la magnitud de les filtracions és més gran en les economies petites, aquesta pràctica tendeix a inflar artificialment l'impacte econòmic total. Un altre error comú és el de confondre la DTT amb la DTDC. Davant l'absència de treball de creació de dades i de formulació explícita d'un model econòmic apropiat, sembla raonable renunciar a l'ús de cap multiplicador.

Resultats

La disponibilitat i fiabilitat de dades que tenim a Catalunya sobre les tres categories convencionals per avaluar l'impacte econòmic del turisme —nombre de turistes, despesa per turista i multiplicador— és molt variada. Coneixem força bé el nombre de turistes, tenim algunes dades parcials, però també mancances serioses, sobre la despesa per turista, i no tenim pràcticament cap idea sobre el valor del multiplicador. No és un panorama gens favorable per aventurar resultats.

Caldria corregir algunes llacunes quant a les arribades a Catalunya (per exemple, els vols transcontinentals que arriben a Catalunya des de Madrid) i treballar en les dades de despesa, però sobretot ens caldria invertir recursos a estimar les interrelacions de l'economia turística a Catalunya i el valor dels multiplicadors.

En els càlculs del pes del PIB turístic sobre el PIB català, fets a partir de les dades de despesa turística, és necessari l'ús de multiplicadors. L'ús assenyat i prudent dels multiplicadors obtinguts per tot l'Estat no amaga, però, una situació de provisionalitat i d'incertesa que sembla impròpia d'una activitat cabdal. S'han avançat dades que van del 12-13% del PIB turístic sobre el total català, fins al més prudent 10-11% oficials. L'ús de valors estàndards dels multiplicadors per la banda baixa, suggeririen valors més propers al 8%. En fi, sembla clar que aquest interval prudent —entre el 8 i el 13% del PIB català— és massa ample i imprecís.

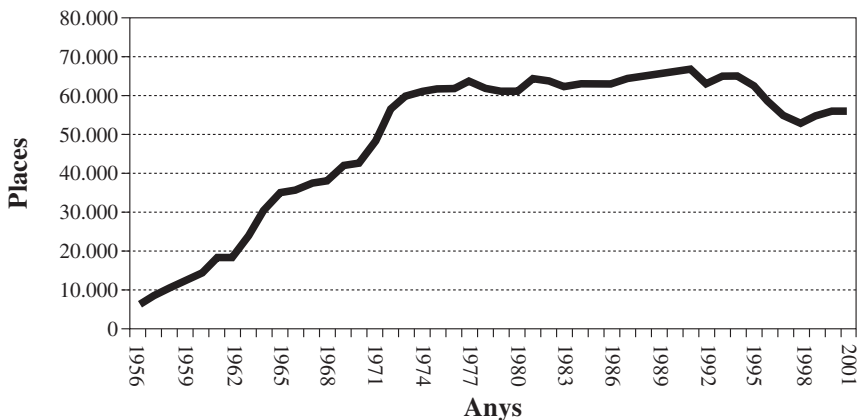
Aquest panorama suggereix la necessitat d'invertir més recursos en la millora de la base estadística del turisme. A més de finalitats merament erudites, això hauria de servir per reclamar una atenció pública conseqüent amb la importància real de l'activitat turística.

Oferta turística

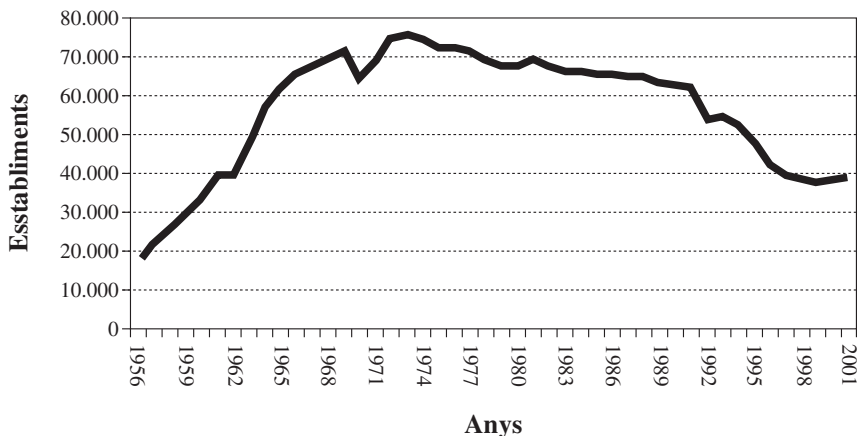
Un altre exemple d'aquestes llacunes en el coneixement d'aspectes bàsics de l'activitat turística és el poc que sabem sobre l'oferta turística. La situació d'opacitat i desconeixement pel que fa a segones residències i apartaments és esperable. Però fins i tot el que sabem de l'oferta hotelera dista de ser prou satisfactori.

En una sèrie de treballs recents a la Universitat de Girona (Hernández, 2002; Corominas, 2002), hem intentat recuperar la sèrie històrica d'oferta hotelera que el professor Cals (UAB) va fer per la Costa Brava per al període 1956-1979 i perllongar-la fins a l'actualitat. Una feina pacient i meticulosa basada en l'explotació de les guies d'hotels de tots els anys ha permès disposar d'una sèrie històrica de l'oferta hotelera de la Costa Brava per al període 1956-2001. (Gràfics 1-3).

Gràfic 1. Evolució de les places hoteleres a la Costa Brava 1956-2001



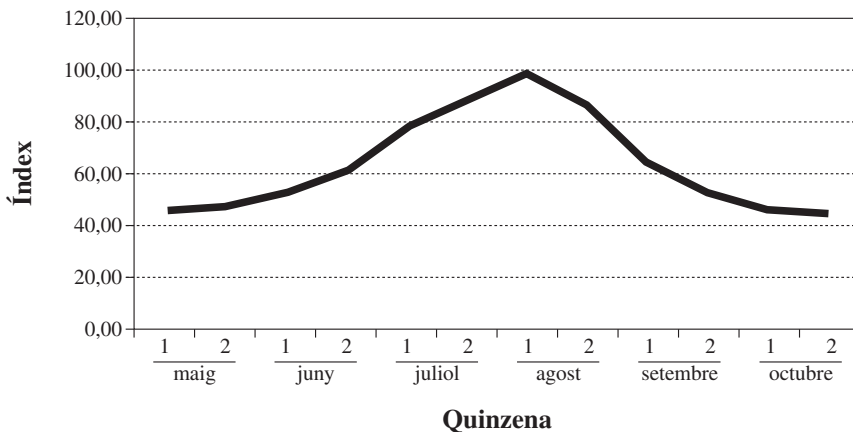
**Gràfic 2. Evolució d'establiments hotelers a la Costa Brava
1956-2001**



El que observem no dona suport a la idea, gairebé convertida en tòpic, segons el qual patim una situació de sobreoferta hotelera: el creixement en el nombre d'establiments hotelers i places es produeix aproximadament fins a mitjans anys setanta, però d'aleshores ençà s'aprecia un descens en el nombre d'establiments i un general estancament en el nombre de places. Per la seva banda, la demanda turística ha continuat creixent, sovint a ritmes elevats. Com pot deduir-se fàcilment, el grans absents aquí són els apartaments i les segones residències, aspectes que ara mateix estem treballant, però sobre els quals no puc avançar resultats.

En fi, el panorama general del nostre coneixement sobre molts aspectes clau de l'activitat turística és força decebedor. Aquests dos aspectes tractats —impacte econòmic real del turisme, oferta turística— volen ser una mostra del que lamentablement és una situació general. Això no és una invitació a quedar-nos aturats esperant més estadístiques sobre turisme i més bones.

Gràfic 3. Índex de preus per quinzenes



Retornant al que és l'objecte principal d'aquest treball —les relacions entre turisme i entorn natural— es poden fer algunes coses per millorar la situació.

Tècniques hedòniques en l'anàlisi dels preus dels hotels de la costa catalana

A la introducció d'aquest treball es recomanava l'aplicació de tècniques i mètodes de l'anàlisi cost-benefici¹ en l'avaluació de projectes turístics. En el que segueix, se'n detalla un exemple. Es tracta d'intentar mesurar la influència que té l'entorn en el rendiment de l'activitat turística. Aquesta informació és bàsica per orientar l'assignació de recursos i la presa de decisions, tant dels agents turístics privats com de les diferents institucions públiques.

Un bon punt de partida és la sentència que recollíem en la introducció: «un hotel de quatre estrelles necessita un entorn de quatre estrelles». Això és, el «producte turístic» que ofereix una empresa privada depèn d'altres «atributs» externs a la seva oferta. Per exemple, de la quantitat i qualitat de l'entorn natural de la zona, de la quantitat i qualitat de béns i serveis públics disponibles, des dels serveis d'aigua o escombraries fins a la seguretat o els serveis públics de les platges, entre d'altres.

Ens preguntem quin és el valor econòmic d'aquests atributs externs que complementen decisivament l'oferta privada, quin és el preu que hauríem d'imputar-los. Com deduirà fàcilment el lector, aquests atributs no són en general objecte de transacció en el mercat, de manera que no tenim preus observables. I aquesta dificultat pot induir fàcilment a dos tipus d'error: el primer, pensar que el seu valor és zero, això és, que no valen res, de manera que qualsevol preocupació per la seva conservació correcta és ociosa i supèrflua, antieconòmica, en suma; el segon, defensar que el seu valor és infinit, això és, que no poden ser valorats amb unitats finites, que no poden ser substituïts per res, que qualsevol ús és injustificable.

En realitat, aquests atributs —entre ells, el capital natural— són escassos i valuosos (el turista-consumidor els valora i, probablement, cada vegada els valora més). Tenen, en conseqüència, un valor real però no infinit ni tampoc zero.

El segon pas és el de preguntar-se com obtenir aquests preus/valors si no hi ha mercats per a aquests atributs. L'anàlisi econòmica ha desenvolupat un conjunt de tècniques per afrontar aquestes situacions. La tècnica dels *preus hedònics* és particularment apropiada per la naturalesa del problema que ens plantejgem. En essència, el mètode seguit és aquest: recollim de manera sistemàtica els preus d'oferta dels productes hotelers i la combinació d'atributs que contenen. Per mitjà de tècniques estadístiques, inferim el preu «implícit» o «hedònic» de cada atribut.

Les dades provenen dels catàlegs de nou importants majoristes de viatges espanyols,² dels quals s'extreuen d'un en un els preus diaris de cada hotel durant el període maig-octubre (són,

1. L'ACBS és un conjunt de tècniques i mètodes per avaluar la desitjabilitat social de projectes, més enllà de la desitjabilitat merament privada i amb perspectives a llarg termini.

2. El Corte Inglés (73 hotels), Europlayas (188 hotels), Halcón Viajes (195), Mares Sol (225), Primera Línea (237), Rhodasol (216), Salduba (225), Travelmar (256) i Viajes Iberia (106).

aproximadament, uns 325.000 preus). A més del preu diari, codifiquem la localitat de l'hotel, la categoria, el nombre d'habitacions, si està o no a primera línia de mar, si té o no servei d'habitacions, jardí-terrasa, pàrquing, piscina i instal·lacions esportives. És a dir, el conjunt d'atributs que poden afectar el preu de l'estada a l'hotel. El model finalment estimat és el següent:

$$\ln PREU_i = \beta_0 + \sum \beta_i D_i^l + \sum \alpha_i D_i^s + \sum \gamma_i D_i^c + u_i$$

(Llegiu-hi: el subíndex i identifica l'hotel ($i = 1 \dots 279$). Els termes D_i^l , D_i^s , D_i^c representen, respectivament, els valors per a les variables fictícies localitat, serveis dels hotels i categoria de l'hotel. El terme u_i representa l'error aleatori, independent i idènticament distribuït, amb esperança zero i variància constant).

Aquesta equació s'estima per a dotze períodes concrets, corresponents als preus de cada quinzena dels mesos de maig a octubre. D'aquesta manera s'elimina la influència de la variació cíclica dels preus, molt acusada pels preus hotelers, cosa que permet aïllar i concentrar l'atenció en el paper de les altres variables. Una manera alternativa d'operar és la d'estimar conjuntament els efectes dels diferents atributs i de les oscil·lacions cícliques dels preus. Això vol dir estimar el model:

$$\ln PREU_{it} = \beta_0 + \sum \beta_i D_i^l + \sum \alpha_i D_i^s + \sum \gamma_i D_i^c + \sum \sigma_t D_{it}^t + u_{it}$$

L'única diferència respecte del model anterior és que ara apareixen el subíndex t , que indica el període de temps, i el terme D_{it}^t , que representa el conjunt de variables fictícies que recullen l'efecte del moment cíclic de la temporada turística.

Els resultats obtinguts són de pes i els coeficients estimats són estables en els diferents exercicis realitzats. Aporten informació referent a la influència sobre els preus dels hotels dels serveis que ofereix l'hotel, de les característiques de l'establiment, del component cíclic i també de la localitat turística on hi ha l'hotel. Un resum dels principals resultats es troba a la taula 1.

La interpretació dels coeficients és la mateixa en totes les variables. Prenem, per exemple, la categoria de l'hotel: respecte al grup de referència —hotels de dues estrelles— el coeficient de $-0,105$ per als hotels d'una estrella s'ha d'interpretar com que els hotels d'una estrella són —una vegada controlades per les demés variables— un 10,5% més barats que els hotels de dues estrelles. Igualment, els hotels de tres estrelles són un 16,2% més cars i els de quatre estrelles, un 78,9% més cars. Semblantment, estar a primera línia de platja permet fixar preus gairebé un 10% més cars. Els altres valors s'interpreten igual. També s'obtenen indicadors de l'evolució dels preus al llarg de la temporada, que segueixen un perfil ben definit i gens sorprenent.

En aquest treball, ens interessa destacar especialment el paper de la localitat turística. Segons el municipi on estigui localitzat l'hotel —i amb independència de totes les altres variables— un hotel pot fixar preus força diferents: l'interval va des de més de 140 per a Sitges fins a menys de 80 per a Malgrat de Mar, ambdós referits a base 100 per a Lloret de Mar (Taula 2).

Taula 1. Resultats de la regressió global amb coeficients transformats

Regressió global amb coeficients transformats			
Variables	Coefficients	Desv. Típica	Significació
(Constant)	8,662	0,02	0,00
HABIT	0,000	0,00	0,00
PLATJA	0,094	0,01	0,00
SERVHAB	0,118	0,01	0,00
JARTER	0,044	0,01	0,00
PARQUI	0,067	0,01	0,00
PISCIN	-0,017	0,01	0,19
MAIG1	-0,536	0,02	0,00
MAIG2	-0,513	0,02	0,00
JUNY1	-0,466	0,02	0,00
JUNY2	-0,383	0,02	0,00
JULIOL1	-0,211	0,02	0,00
JULIOL2	-0,099	0,02	0,00
SETEM1	-0,355	0,02	0,00
SETEM2	-0,465	0,02	0,00
ESPORT	0,079	0,01	0,00
DU3ESTRE	0,162	0,01	0,00
DU4ESTRE	0,789	0,02	0,00
BLANES	-0,120	0,02	0,00
ESTARTIT	0,284	0,02	0,00
PLATJARO	0,116	0,02	0,00
ROSES	0,152	0,02	0,00
STFELIU	-0,023	0,02	0,22
TOSSA	0,167	0,02	0,00
CALELLA	-0,134	0,01	0,00
MALGRAT	-0,234	0,02	0,00
PINEDA	-0,152	0,02	0,00
SUSANNA	-0,107	0,02	0,00
CAMBRILS	-0,028	0,02	0,15
SALOU	-0,014	0,01	0,23
CASFELS	0,220	0,02	0,00
SITGES	0,408	0,02	0,00
DU1ESTRE	-0,105	0,01	0,00
AGOST2	-0,138	0,02	0,00
OCTUB1	-0,533	0,02	0,00
OCTUB2	-0,540	0,02	0,00

Mètodes hedònics en l'anàlisi dels preus dels hotels de la costa catalana: construcció d'un índex de preus per localitats.

Taula 2: Índexs de preus per municipis

Variables	Índexs
Sitges	140,76
L'Estartit	128,40
Castelldefels	122,04
Tossa	116,74
Roses	115,23
Platja d'Aro	111,58
<i>Lloret</i>	<i>100,00</i>
Salou	98,60
Sant Feliu de Guíxols	97,72
Cambrils	97,19
Santa Susanna	89,34
Blanes	88,04
Calella	86,60
Pineda	84,80
Malgrat	76,62

Mètodes hedònics en l'anàlisi dels preus dels hotels de la costa catalana: construcció d'un índex de preus per localitats

La nostra interpretació és que això reflecteix aquest conjunt de variables «d'entorn» que de manera força important condicionen i matisen el producte turístic. No solament és el «capital natural» de la localitat, sinó també el conjunt de serveis públics o la imatge. Tanmateix, és una primera evidència que «l'entorn» —*grosso modo* considerat, si es vol— afecta la rendibilitat de l'activitat turística privada, de manera que les decisions privades orientades al rendiment econòmic no poden donar l'esquena a la gestió adequada de l'entorn.

El problema financer dels municipis turístics i l'ecotaxa de les Balears

El problema del desequilibri financer dels municipis turístics és un tema vell i recurrent, sistemàticament present en les reivindicacions dels municipis turístics, però mai precisat i analitzat en profunditat. Des del vessant polític o administratiu, la incapacitat de trobar sortida al problema és una mostra més de la poca flexibilitat del sistema de finançament local per tractar adequadament situacions específiques. Una d'elles, però no l'única, és la que afecta els municipis turístics.

Coneixem el diagnòstic: els municipis turístics pateixen un desequilibri financer endèmic en haver d'afrontar unes despeses molt elevades, derivades d'una població real molt superior a la població de dret, especialment en certes èpoques de l'any. Això pot derivar en un dèficit crònic, en una subprovisió de serveis públics, ja sigui en quantitat o en qualitat. Podria també incentivar els municipis turístics a un procés d'extensió de la seva base d'ingressos, particularment de l'IBI, en un cercle viciós lamentable: afavorir la nova construcció, efectivament, genera avui més ingressos, però també més demanda de serveis públics i més despesa futura.

D'altra banda, és ben cert que la política turística és essencialment una política local, de competència municipal. Els municipis han de proveir una sèrie de béns públics que defineixen el pro-

ducte turístic, a més de ser responsables de l'ordenació del territori. El producte turístic que compren o no els turistes, que satisfà o no els turistes, es compon d'una oferta privada, però també d'uns béns i serveis públics absolutament necessaris i que ha de proveir l'administració local: infraestructures diverses, neteja de carrers i platges, equipaments públics, cura del paisatge, seguretat ciutadana, i tants d'altres.

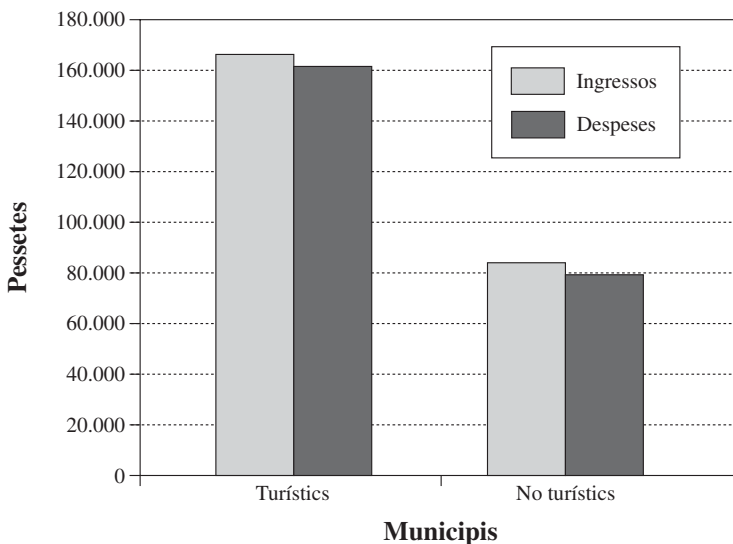
La incapacitat d'atendre adequadament, sigui en quantitat o en qualitat, aquesta provisió de béns públics empobriria de manera directa l'atractiu del producte turístic i la viabilitat econòmica de l'activitat. L'exercici que hem presentat a la segona part d'aquest treball aporta evidències al respecte.

En el que segueix, voldria resumir breument les principals conclusions d'un estudi portat a terme des del meu grup de recerca de la Universitat de Girona. La base de dades que s'utilitza comprèn els pressupostos liquidats i estats comptables dels municipis catalans per al període 1992-1998 (darrere dada disponible), complementats amb altra informació estadística general. Ha estat un treball llarg i feixuc, però em sembla que la rellevància del problema s'ho mereixia. És, d'altra banda, la primera vegada que es fa una aproximació quantitativa general sobre la qüestió.

Anàlisi global de les partides pressupostàries

Ens interessa aquí oferir una visió ràpida i general de les diferències que mostren els pressupostos dels municipis turístics i no turístics. Les diferències són aparents a primera vista. En el gràfic 4 s'observa que tant la despesa com els ingressos per càpita, segons població censada, són significativament diferents i notablement més alts en els municipis turístics. Aquests resultats corresponen als pressupostos de 1992, però les diferències es mantenen per als anys posteriors. Val a dir que les disparitats en termes de saldos són menys clares i depenen més de l'exercici concret que observem.

Gràfic 4. Pressupostos totals per càpita. Any 1992



L'exercici comparatiu s'ha realitzat per a altres anys i també per a diferents dimensions dels municipis, però les conclusions són idèntiques: hi ha diferències significatives en les partides per càpita basades en població censada entre municipis turístics i la resta. (Val la pena recordar que la població censada és el criteri que s'utilitza per a tot allò rellevant en termes pressupostaris: sigui la distribució de la participació dels municipis en els tributs de l'Estat, siguin els llinars dels tipus impositius.) Una hipòtesi gairebé immediata suggereix que aquestes diferències tan marcades en ingressos i en despeses dels municipis turístics haurien de desaparèixer o reduir-se molt si en lloc de la població censada utilitzem la població real o flotant. Aquesta hipòtesi és alhora un suggeriment sobre l'origen del problema i també una via per cercar-hi solució: revisar el criteri de població censada, substituint-lo per població real o flotant.

L'evidència corrobora aquesta intuïció: ni els ingressos ni les despeses per càpita corrents o de capital són tan diferents entre municipis turístics i no turístics si calculem la repercussió per habitant de fet i no de dret. I aquesta evidència sembla sòlida, atès que es manté si controlem els resultats pel possible efecte de la dimensió diferent dels municipis. En la taula 3 recollim, per a la submostra de municipis de més de 1.000 habitants i els de menys, les diferents partides per càpita segons població censada i població flotant. L'observació és immediata: s'observa una clara diferència entre municipis turístics i no turístics en les partides per càpita segons població censada i una tendència clara a la similitud en les partides per càpita segons població flotant. I això se satisfà aproximadament igual pels municipis de menys de 1.000 habitants i per als de més de 1.000 habitants.

Taula 3: Partides pressupostàries per càpita, segons població censada i flotant

	Municipis de menys de 1000 hab.		Municipis de més de 1000 hab.	
	TURÍSTICS	NO TURÍSTICS	TURÍSTICS	NO TURÍSTICS
<i>Ingr. Corrents</i>				
Pob. censada	104.075	56.068	120.015	57.852
<i>Ingr. Corrents</i>				
Pob. flotant	50.616	51.817	46.634	56.699
<i>Desp. Corrents</i>				
Pob. censada	78.759	40.274	105.239	48.272
<i>Desp. Corrents</i>				
Pob. flotant	38.237	37.289	40.562	47.436
<i>Ingr. Capital</i>				
Pob. censada	56.366	30.289	13.323	9.623
<i>Ingr. Capital</i>				
Pob. flotant	32.627	27.979	6.356	9.484
<i>Desp. Capital</i>				
Pob. censada	78.501	39.953	36.509	20.453
<i>Desp. Capital</i>				
Pob. flotant	43.247	36.690	14.557	19.999

Font: Compte General de les Corporacions Locals. Exercici 92. Elaboració pròpia.

Anàlisi d'algunes partides pressupostàries concretes

Les diferències pressupostàries entre municipis turístics i no turístics es concentren especialment en algunes partides. Ens interessa referir-nos ara a les diferències entre ambdós tipus de municipis amb relació a la recaptació per IBI, atesa la seva relació directa amb la construcció d'habitatges i l'ús del sòl, i, de manera més marginal, en la recaptació per IAE.

Recaptació per IBI: Com caldria esperar, els ingressos per IBI són molt més elevats en els municipis turístics, conseqüència lògica del superior nombre d'immobles. També podrien ser més alts com a conseqüència d'un valor cadastral superior o d'un tipus d'IBI superior, entre altres raons.

A efecte de separar les raons per les quals la recaptació per IBI divergeix, apliquem la descomposició exacta següent:

Recaptació per càpita (1) (pob. censada)	≡	Nombre de rebuts per càpita (2) (pob. censada)	×	Valor mitjà per rebut. ³ (3)
---	---	---	---	---

El 1996 (vegeu la taula 4), la recaptació d'IBI per càpita als municipis turístics és 2,6 vegades la dels municipis no turístics (36.825 ptes per 14.168 ptes). I aquesta superior recaptació es deu sobretot a un nombre més alt de rebuts per càpita als municipis turístics: 1,83 rebuts per càpita als turístics davant els 0,81 als no turístics. Aquest és un efecte lògic de la superior quantitat de primeres i segones residències als municipis turístics. Però també es deu al fet que el valor mitjà per rebut d'IBI és superior als municipis turístics (20.134 ptes contra 17.448 ptes). I aquesta darrera característica pot ésser conseqüència d'un tipus mitjà d'IBI superior, d'un superior valor cadastral o d'una barreja de les dues coses. Malauradament, l'evidència disponible no ens permet destriar-ho. D'altra banda, aquests resultats que diferencien municipis turístics dels no turístics es mantenen per a altres exercicis pressupostaris i també per a municipis petits i grans d'ambdós tipus.

Taula 4: Diferències en la recaptació per IBI 1996

Municipis	Recaptació pob. cens	Nº rebuts pob. cens	Valor mitjà del rebut pob. cens
Turístics	36.825	1,829	20.134
No turístics 14.168	0,812	17.448	–

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Exercici 96. Elaboració pròpia.

Recaptació per IAE: Una altra diferència esperable en les finances de municipis turístics i no turístics és la recaptació per IAE, la qual cosa és ara especialment rellevant en la mesura en què l'IAE desapareix i, de moment, no està clar com serà substituït. En els municipis de més de cinc-cents habitants, la recaptació per càpita per IAE és un 35% més alta en els municipis turístics, la

3. Com és obvi, la magnitud (3) recull tant la influència del tipus mitjà impositiu d'IBI com el valor cadastral mitjà.

qual cosa resulta del fet que, si bé la quota per rebut d'IAE és inferior (un 33%) en els municipis turístics, hi ha molts més rebuts (un 75% més). En conseqüència, els municipis turístics patirien especialment si no s'instrumentessin mecanismes per substituir la recaptació de l'IAE.

Insuficiència financera en els municipis turístics?

Una vegada vistes les diferències pressupostàries entre municipis turístics i no turístics, interessa discutir si hi ha raons o no per sostenir la reiterada queixa dels municipis turístics; al cap i a la fi els municipis turístics també recaptin més, com acabem de veure, per IBI i per IAE. Necessitem, doncs, discutir sobre criteris.

Com és obvi, la població flotant o real —censada més turistes— és qui demana béns o serveis públics a les diferents administracions. En absència d'estudis específics que mostrin cap altra cosa, sembla raonable assumir com a criteri orientador la mateixa provisió de béns i serveis per persona «real» i els mateixos preus dels serveis per usuari. De fet, en certes condicions hi ha arguments per defensar que els preus siguin més elevats en períodes punta i, doncs, segons el moment en què es produeix més aflluència, que els turistes paguessin més. (Hi ha també arguments de «second best» que deixen en la mateixa direcció, però no es detallen en aquest treball.)

Cal preguntar-se, doncs, si els municipis turístics obtenen ingressos suficients per cobrir de manera satisfactòria les superiors demandes de béns i serveis que afronten. Un simple exercici de contrast d'igualtat de mitjanes ens confirma que, en els municipis amb una població censada superior als 500 habitants, tant les despeses com els ingressos totals mitjans per població flotant són significativament inferiors en els municipis turístics. (En canvi, no podem afirmar-ho per als municipis més petits.) El desequilibri dels municipis turístics amb una població superior a 500 habitants pot avaluar-se en 15.468 ptes de mitjana per cada habitant real o flotant que suporta el municipi, o bé, expressada en termes de població censada, en 47.487 ptes de mitjana per habitant censat d'un municipi turístic.

El debat polític ha suggerit tres vies de solució: retornar l'IVA suportat per les inversions dels municipis turístics, modificar el criteri de distribució de les transferències municipals de l'Estat i la proposta genèrica d'un cànon turístic, que pot tenir diferents modalitats.

Altres vies no seran explorades per raons de brevetat. El retorn de l'IVA suportat pels ajuntaments sembla just, però tècnicament és molt difícil d'instrumentar i, d'altra banda, cobriria un petit marge del gap existent. El segon —modificar els criteris de participació en els fons estatals— és políticament molt difícil, ja que generaria un *lobby* de municipis perdedors, però reposa sobre arguments molt sòlids. El tercer és un cànon turístic d'àmbit municipal, que ens apropa al famós cànon turístic o ecotaxa de les Balears. De fet, simples càlculs sobre la quantia del cànon no ens situen massa lluny de la quantia que de fet té l'ecotaxa balear: un euro per pernoctació, com a mitjana.

L'ecotaxa balear va entrar en vigor el maig de 2002 envoltada de polèmica, i de fet avui dia continua generant polèmica. Preveu un cànon d'un euro de mitjana per pernoctació als establiments hotelers de les Illes i els recursos generats són destinats pel govern balear a projectes ambientals i del patrimoni cultural.

Sobre l'ecotaxa hi ha molts errors d'apreciació. En primer lloc, no és precisament una novetat: la taxa «de séjour» a França o figures impositives semblants s'apliquen en molts llocs i des de fa temps. No és tant una taxa, en el sentit d'estar lligada a la prestació d'un servei o a l'ús d'un domini públic, com un impost. No és un impost ambiental de tipus pigouvià, sinó que té finalitats recaptadores i és de destí finalista. D'altra banda, no hi ha un vincle clar entre l'impost i el problema ambiental concret, de manera que el tipus impositiu no guarda relació amb cap estimació del Cost Marginal Extern que pugui haver-se generat.

Cinc mesos després d'aplicar-se, ja es fan recaure sobre la mal anomenada ecotaxa els resultats dolents de la temporada turística, sembla que en efecte pitjors a les Illes que al conjunt d'altres zones. La més elemental prudència obliga a guardar silenci sobre això. No podem ser precisos sobre els seus efectes i hem d'admetre els errors conceptuals anteriors. Ara bé, el cànon turístic de les Balears sembla apuntar en la direcció de futur. Una cosa diferent és si la forma és o no perfectible, si l'impost ha de ser autonòmic o municipal, si ha de gravar només les pernoctacions als establiments o ha d'incloure també les segones residències i els apartaments, entre d'altres qüestions a discutir.

D'altra banda, convé no confondre els dos problemes que es discuteixen: un primer problema és la insuficiència financera dels municipis turístics per fer front a les demandes de béns i serveis, la qual cosa exigeix mesures correctores per a aquestes administracions locals. Un altre problema és que les activitats turístiques poden generar fallades del mercat per sobreexplotació dels recursos naturals i és aquí on els impostos ambientals tenen un paper important. Ambdós són reptes importants.

Epíleg

El turisme és una activitat econòmica de present i de futur, així ho apunten totes les previsions conegudes: l'accés al consum turístic de les noves classes mitjanes dels països en creixement —la Xina, l'Índia, els països de l'Est— és un pou enorme que alimenta les expectatives optimistes del turisme. La seva relació amb l'entorn natural és molt estreta i de dues direccions: l'impacte que el turisme provoca en l'entorn natural i la dependència de l'oferta turística de la quantitat i qualitat de l'entorn natural. El turisme de parc temàtics —Port Aventura, per exemple— és una excepció a aquest segon efecte.

El turisme és també una activitat econòmica molt desconeguda quant a la seva importància real. La recerca en economia aplicada s'hi hauria d'abocar molt més del que ho ha fet fins ara. En aquest treball hem incidit en dos aspectes importants de la política turística: d'una banda, el problema endèmic de finançament dels municipis turístics, sobre el qual hem aportat dades i n'hem discutit propostes de solució; ens hem referit també a una de les propostes més noves i polèmiques, la mal anomenada ecotaxa de les Balears; si bé hem discutit alguns aspectes de la mesura, hem elogiat la direcció que enceta.

L'aplicació dels principis i tècniques de l'anàlisi cost-benefici (ACBS) a l'avaluació de projectes turístics és necessària per informar la correcta presa de decisions, tant dels agents privats

com dels públics. Hem presentat alguns exemples. Si bé els economistes es mostren més partidaris de l'ACBS que del criteri de *sostenibilitat*, la sospita és que ambdós coincideixen sovint, que aquells projectes notòriament «insostenibles» tampoc no superarien un ACBS ben fet. Els economistes preferim l'ACBS perquè és més operatiu, perquè no només planteja els objectius genèrics o els problemes pendents, sinó també els mitjans i els mecanismes per resoldre'ls i, finalment, perquè apel·la també als interessos i incentius de la gent, no solament a la seva consciència.

Bibliografia

- COROMINAS, P. (2002). *Concentració geogràfica en el mercat turístic de la Costa Brava*. Universitat de Girona. [Treball de recerca de la llicenciatura d'economia]
- FLUVIÀ, M. (2001, febrer). «L'impacte econòmic del turisme a Catalunya: reptes i realitats». Ponència al Congrés de Turisme de Catalunya. Tarragona.
- (2002, febrer). «Valoración económica de los atributos complementarios al producto turístico: una aplicación para los municipios de la Costa Catalana». Ponència al XI Simposio Internacional de Turismo y Ocio. Barcelona: ESADE.
- FLUVIÀ, M.; CARRERAS, M.; GARRIGA, A.; RIGALL, R. (2001). *Anàlisi i diagnòstic del finançament públic als municipis turístics*. Diputació de Girona.
- HERNÁNDEZ, B. (2002). «Anàlisi de l'oferta hotelera de la Costa Brava». Universitat de Girona. [Treball de recerca de la llicenciatura d'economia]
- SMITH, L. J. S. (1996). *Tourism Analysis: A Handbook*. Longman Group Limited.
- SOLÉ VILANOVA, J. (1990). «La Hacienda Municipal española ante los años noventa. Anàlisi y cumplimiento de sus principios económico-constitucionales». *Revista de Economía Pública*, núm. 9.
- ZUBIRI, I. (1998). «Financiación municipal: lecciones para España de la teoría y la experiencia internacional comparada». A: BARBERÀ, S. [ed]. *Estado y bienestar*. Fundación BBVA.